

Spelen in de bossen

Van natuurlijke materialen tot veilige speeltoestellen

Factsheet

**Voedsel en Waren Autoriteit
Regio Zuidwest**

1. INLEIDING

Achtergrond

Spelen en lekker bewegen in het groen, in een natuurlijke omgeving, frisse lucht inademen en zich ontspannen wordt door steeds minder kinderen gedaan. Een belangrijk gegeven waar publieke en private partijen de laatste jaren voorzichtig op inspelen. Het thema groen verbinden met gezondheid, bewegen, jeugd, milieu en sociale cohesie wordt door het Rijk als wenselijk ervaren. De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) treft tijdens het toezicht naast de al bekende traditionele speeltuinen ook natuurspeeltuinen en speellandschappen aan waar kinderen worden uitgenodigd om in te spelen. Deze worden in de volksmond 'speelbossen' genoemd. In deze zogenaamde speelbossen wil men de jeugd al spelend laten kennismaken met de natuurlijke omgeving door ze vrij te laten klimmen, klauteren, hutten te laten bouwen en te laten spelen met water. De VWA heeft tijdens het toezicht ervaren dat er onduidelijkheid is over de afbakening speeltoestel ten opzichte van een natuurlijke speelaanleiding.

Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen

In Nederland moeten inrichtingen (speelelementen) die onder de definitie van *speeltoestel*¹ vallen, voldoen aan het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS). Het WAS is gericht op speeltoestellen vervaardigd en bewerkt uit materialen zoals metaal, kunststof, hout en dergelijke. Natuurlijke elementen zoals omgevallen bomen of delen daarvan dienen in speelbossen als materiaal, waarmee, waarop en waarin kinderen spelen. Het WAS richt zich op het terugbrengen van niet aanvaardbare risico's.

In de reikwijdte-notitie behorende bij het WAS is een stroomschema opgenomen om houvast te bieden bij het bepalen of een inrichting of speelelement als speeltoestel onder het WAS valt of niet. In tabel 1 van de reikwijdte-notitie wordt aangegeven dat toestellen die mogelijk bestaan uit enkel natuurlijke materialen (maar wel in constructie verwerkt zijn en hierdoor expliciet uitnodigen tot spelen) en bijvoorbeeld geplaatst zijn in zogenaamde 'speelbossen', worden aangemerkt als speeltoestellen onder het WAS.

Deze omschrijving is echter dusdanig algemeen dat er bij de beheerders van speelbossen behoefte bestaat aan meer duidelijkheid c.q. criteria wanneer een speelelement valt onder de genoemde omschrijving en een speeltoestel is onder het WAS.

De centrale onderzoeksvraag luidde: wanneer valt een speelelement in een speelbos onder de definitie van een speeltoestel onder het WAS?

Als er speelelementen worden geplaatst die als speeltoestel kunnen worden aangemerkt dan moeten deze aan de eisen van het besluit voldoen. Dat betekent enerzijds dat het toestel geen aanleiding mag vormen voor een ongeval en anderzijds dat het zo min mogelijk letsel veroorzaakt bij ongevallen, die voortkomen uit het gedrag van het publiek, dat niet overeenkomstig de bestemming is van het toestel, maar wel redelijkerwijs is te verwachten. Daarbij moet worden aangemerkt dat de eisen in het WAS zich vooral richten op het terugbrengen van niet-aanvaardbare risico's, aangezien het spelen op zich altijd enige vorm van risico met zich mee zal brengen. Daarbij kan gedacht worden aan niet-aanvaardbare gevaren als vallen, afklemmen, botsen, verstrikken en biologische en/of chemische gevaren waarbij sprake is van ernstig letsel.

Door een speeltoestel te laten certificeren bij een aangewezen keuringsinstantie (AKI) worden deze gevaren en niet-aanvaardbare risico's afgedekt. Certificering is een verplichting die voortvloeit uit het WAS. De beheerders van deze speeltoestellen hebben een zorgplicht. Ze dienen hun gecertificeerde toestellen te beheren door het regelmatig uitvoeren van inspecties, verrichten van onderhoud en eventuele reparaties. Deze handelingen moeten in een logboek worden vastgelegd.

Als er speelelementen zijn die niet worden aangemerkt als speeltoestel onder het WAS betekent dit niet dat er geen risico's zijn. Het is de verantwoordelijkheid van de beheerder/eigenaar om de risico's in kaart te brengen en deze op te lossen c.q. te beheersen. Deze zorgplicht is een privaatrechtelijke verantwoordelijkheid die in het Burgerlijk Wetboek is verankerd.

¹ Speeltoestel: een inrichting bestemd voor vermaak of ontspanning waarbij uitsluitend van zwaartekracht of van fysieke kracht van de mens gebruik wordt gemaakt (WAS, artikel 1c)

Bij het beoordelen of een speelelement een speeltoestel is onder het WAS geeft de reikwijdte-notitie aan dat onderscheid wordt gemaakt tussen inrichtingen die *direct* als speeltoestel worden aangemerkt en inrichtingen die voornamelijk door hun plaatsing op een bepaalde locatie aan te merken zijn als speeltoestel (*indirect*). Bij directe speeltoestellen gaat het om inrichtingen die bij het ontwerp/fabricage bestemd zijn als speeltoestel. Gedacht wordt aan een klimtoestel, glijbaan, wipkip en dergelijke. Deze categorie valt onder het WAS wanneer het geplaatst is op een publiek terrein.

Indirecte speeltoestellen zijn inrichtingen die bij fabricage van oorsprong niet als speeltoestel onder het WAS zijn bestemd, maar een duidelijke speelwaarde hebben waarbij uitsluitend van zwaartekracht of van fysieke kracht gebruik wordt gemaakt. Het toestel kan daarbij extra toegankelijk zijn gemaakt of bewerkt zijn. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld een gedemonteerde tractor, een kunstwerk of een totempaal te midden van andere speeltoestellen. Extra aantrekkelijk voor kinderen waardoor dit ook zogenaamde speelrisico's met zich meebrengt. Hierbij moet sprake zijn van plaatsing op een publiek terrein en tenminste één direct toestel. (voor een uitgebreide toelichting over directe en indirecte speeltoestellen wordt verwezen naar de reikwijdte-notitie van het WAS ; Staatscourant 2 maart 2007, nr. 44 / pag. 18).

Risico

Voor kinderen zijn er risico's verbonden aan het spelen in bossen en natuurlijke omgeving. In de periode 2002-2006 zijn er jaarlijks gemiddeld 630 kinderen tot en met 14 jaar behandeld op een afdeling spoedeisende hulp (SEH) van een ziekenhuis aan letsel opgelopen tijdens spelen in een bos, openbare tuin of park of een natuurgebied. Kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 10 jaar lopen het vaakst letsel op waarvoor behandeling op de SEH nodig is. Het meeste letsel ontstaat door een val van hoogte uit bijvoorbeeld een boom of speeltoestel (bron Stichting Consument en Veiligheid).

Ontwikkelingen

Staatsbosbeheer heeft al zo'n 30 speelbossen in beheer en heeft het voornemen dit aantal uit te breiden. Daarnaast houden ook andere instanties zoals GGD's en gemeenten zich bezig met de aanleg van speelbossen. De overheid stimuleert deze ontwikkeling. Zij ziet het belang van het laten bewegen en spelen van kinderen in het groen.

Binnen het programma 'Natuur, gezondheid, voeding en jeugd' van het Ministerie van LNV is een project van start gegaan getiteld 'Verantwoord en eenvoudig beheer van speelbossen' waarin samen met belanghebbende partijen wordt gewerkt aan de totstandkoming van richtlijnen voor veilige speelbossen. De zorgplicht van beheerders vanuit het Burgerlijk Wetboek neemt hierbij een belangrijke plaats in. De VWA zetelt in zowel de begeleidingscommissie als de klankbordgroep van dit project.

2. DOELSTELLING

Het doel van het project speelbossen was criteria te formuleren aan de hand waarvan kan worden getoetst of speelelementen in speelbossen onder de definitie van *speeltoestel* vallen. Daarnaast had het project tot doel belanghebbende partijen uitleg en duidelijkheid te geven over het standpunt van de VWA.

3. WERKWIJZE

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag zijn zes bestaande speelbossen in Nederland en één in België bezocht. Geïventariseerd is welke soorten speelelementen men aantreft in een speelbos en wat karakteristieke eigenschappen zijn. Aan de hand van het WAS en de reikwijdte-notitie behorende bij het WAS zijn deze praktijkvoorbeelden ingedeeld als speeltoestel of als natuurlijke speelaanleiding. Deze exercitie is uitgevoerd door de VWA en vervolgens afgestemd met het Ministerie van VWS, directie Voeding, Gezondheidsbescherming en Preventie. De indeling die hieruit voort kwam is gepresenteerd aan belanghebbende partijen, waaronder Staatsbosbeheer en aangewezen keuringsinstanties. Verschillende discussies zijn gevoerd met deze partijen over het al dan niet aanmerken van een speelelement als speeltoestel door het verschillend interpreteren van de definities. Door de definities aan te scherpen is uiteindelijk een afbakening ontstaan waar de meeste partijen zich in kunnen vinden en die ook eenvoudig bruikbaar is.

4. RESULTATEN

Wanneer valt een speelelement in een speelbos onder de definitie van een speeltoestel?

Een speeltoestel is een *inrichting bestemd voor vermaak of ontspanning waarbij uitsluitend van zwaartekracht of van fysieke kracht van de mens gebruik wordt gemaakt* (Zie hiervoor artikel 1 onder c van het WAS).

In de reikwijdte-notitie worden als speeltoestellen onder het WAS aangemerkt:

- Op speelterreinen (*doelbewust*) geplaatste natuurlijke materialen die zijn *bewerkt of verwerkt* in een *constructie/opstelling* met meerdere/andere (natuurlijke) materialen en door deze bewerking of verwerking *expliciet uitnodigen* tot spelen.
- Toestellen die mogelijk bestaan uit enkel natuurlijke materialen (maar wel *in een constructie verwerkt* zijn en hierdoor *expliciet uitnodigen* tot spelen) en bijvoorbeeld zijn geplaatst in zogenaamde 'speelbossen'.

Belangrijke criteria die een speelelement tot speeltoestel vallend onder het WAS maken zijn:

Doelbewust: het element is doelbewust geplaatst, door de beheerder van het terrein geplaatst opdat kinderen ermee kunnen spelen.

In een constructie verwerkt: alles wat herleidbaar uit twee of meer delen is samengevoegd en met elkaar of de omgeving is bevestigd en niet door kinderen is los te maken (bijv. doordat schroeven zijn bevestigd).

Expliciet uitnodigen tot spelen: een gewone houten zitbank of gewone prullenbak kent geen duidelijke speelwaarde of bewerking/aanpassing en brengt daarmee ook geen speelrisico's met zich mee zoals vallen, beknelling en snijden.

Indien een speelelement niet wordt aangemerkt als speeltoestel onder het WAS maar op de locatie één of meer speeltoestellen zijn geplaatst wordt uitgegaan van de mogelijke speelrisico's van dit speelelement. Dat wil zeggen dat het beoogde gebruik en de toepassing van het toestel en de mogelijke speelrisico's die samenhangen met de locatie van een toestel een grote rol spelen bij in het bepalen of een toestel een speeltoestel is volgens het WAS of niet.

Toestellen die niet aangemerkt worden als speeltoestel onder het WAS zijn:

1. Toestellen die als element van hun spel door kinderen onder toezicht worden vervaardigd (bijvoorbeeld boomhutten);
2. Speeltoestellen die alleen gebruikt worden in de sfeer van de particuliere huishouding;
3. Datgene dat niet als een constructie is aan te merken (losse materialen, omgetrokken bomen, etc), tenzij het door een doelbewuste bewerking door de mens een speelobject is geworden of daarvoor is bestemd;
4. Constructies zonder duidelijke speelwaarde en -risico's (doolhoven of hutten van wilgentakken, vogeluitkijplaatsen, etc);
5. Constructies door de natuur zelf ontstaan ('speeileilanden', tegen elkaar gevallen bomen, etc);
6. Tijdelijke constructies (door kinderen, bezoekers of groepen zelf gebouwd).

Speelelementen die passen onder één of meer van de hierboven genoemde uitsluitingen worden aangeduid als zogenaamde 'natuurlijke speelaanleidingen'.

In dit project is gebleken dat aan de hand van bovenstaande criteria en uitsluitingen het eenvoudig mogelijk is om speelelementen in speelbossen in te delen naar speeltoestel of natuurlijke speelaanleiding. In de bijlage bij deze factsheet treft u voorbeelden aan van bestaande natuurlijke speelelementen in speelbossen, waarbij is aangegeven of het hier gaat om een speeltoestel of niet.

5. CONCLUSIE

Aan de hand van de in dit document beschreven criteria en uitsluitingen is het eenvoudig mogelijk om speelelementen in speelbossen in te delen naar speeltoestel of natuurlijke speelaanleiding. Daarmee is tevens bepaald of het toestel moet voldoen aan de eisen die in het WAS worden gesteld, waaronder de verplichte certificering van het speeltoestel en de zorgplicht van de beheerder.

De criteria en uitsluitingen die in dit document staan beschreven zijn totstandgekomen in samenspraak met het Ministerie van VWS en de belanghebbende partijen. Draagvlak voor de gehanteerde afbakening zal het naleefgedrag waarschijnlijk positief beïnvloeden.

6. VERVOLGACTIES 2008

Startend met het publiceren van deze factsheet zal de VWA communiceren met de sector en marktpartijen zoals aangewezen keuringsinstellingen, Staatsbosbeheer, Stichting Recreatie Kennis- en Innovatiecentrum, Natuurmonumenten, VNG etc. over de afbakening c.q. te hanteren criteria of een speelelement een speeltoestel is of een speelaanleiding. De VWA zal vervolgens medio 2008 starten met het toezicht op de keuringsplicht voor speeltoestellen door een eenmalige keuring uitgevoerd door een AKI. Op basis van de inspectiebevindingen in 2008 zal vervolgens worden bepaald hoe en met welke frequentie vanaf 2009 toezicht zal worden gehouden op de speeltoestellen in speelbossen.

Foto bijlage: voorbeelden van speelelementen als speeltoestel

Foto's afkomstig uit: speelbossen in België, speelbossen van Staatsbosbeheer en natuurspeeltuin "De Speeldernis"

Foto bijlage: voorbeelden van speelelementen als natuurlijke speelaanleiding

Foto's afkomstig uit: speelbossen van Staatsbosbeheer, natuurspeeltuin "De Speeldernis" en natuurspeeltuin "De Ruige Plaat"

